

MODELAREA PROCESULUI DE EDUCAȚIE SPIRITUAL-MORALĂ ÎN CONTEXTUL ÎNVĂȚĂMÎNTULUI ȘCOLAR (POST) MODERN

Elena ZOLOTARIOV

Standardele actuale ale învățământului autohton preconizează în calitate de sarcină prioritară a societății și statului educarea moralității, responsabilității, spiritului de inițiativă și competenței cetățeanului-personalității spiritual-morale.

Articolul pune în evidență imperativitatea și tehnologia relevantă de reconceptualizare a discursului pedagogic, orientat spre facilitarea spiritualității și moralității elevilor treptei primare de studii în contextul (post)modernității în educație.

Cuvinte-cheie: *educație spiritual-morală, învățământ școlar (post) - modern, conștientizare morală, alternativă educațională, demers inovator, valoare morală a actelor.*

Relevanța tematicii educației spirituale și morale a tinerei generații în noile condiții ale orientării spre democrație și deschidere a lumii moderne este recunoscută de toți: de societate, părinți, școală.

În documentele de reformă a educației, în special, în Codul Educației al Republicii Moldova [1] educația spiritual-morală constituie, de asemenea, o prevedere-cheie. Fără îndoială, procesul educațional în școală întotdeauna era îndreptat spre educația unei personalități morale. De ce atunci, până în prezent, nu atingem rezultatele așteptate? Credem că ele lipsesc pe motiv, că educația spiritual-morală nu reprezintă un domeniu separat de studiu. Ea trebuie să străbată întregul proces de învățământ: și lecția pe obiecte, și activitatea extra-curriculară, și învățământul complementar, și promovarea unei adunări de părinți. Fiecare pas al elevului trebuie organizat mai întâi de toate ca o devenire spiritual-morală a acestuia. Reperul de orientare în acest proces trebuie să devină lecțiile dirijate spiritual și moral de către pedagog.

Durerea învățământului (post) modern este izolarea de spiritualitate, instalată în școlile noastre. Mai multe decenii la rând noi vorbim despre cunoștințe, priceperi, și deprinderi, despre valoarea și utilitatea lor. Însă nu spunem nimic despre spiritualitate! De ce nu vorbim nimic despre faptul că cunoștințele trebuie să fie însuflețitoare, spiritualizate?!

Psihologii [6] subliniază că învățătura este un salt al vieții spirituale a unui copil. Singure în sine cunoștințele sunt mai puțin importante față de locul pe care îl ocupă ele în conștiința elevului, față de sensul personal pe care l-au dobândit în conștiința acestuia și cum l-au dotat pentru viață. Depinde acest lucru de învățători și metodiști, de autorii de manuale și îndrumare pentru profesioniștii-practicieni.

Pătrunzându-ne de importanța spiritualizării procesului de învățământ școlar pentru dezvoltarea spiritual-morală a elevilor, am inițiat un studiu de cercetare, inserându-l integral în paginile lucrării noastre recent publicate [4].

Ideea ne-a fost alimentată și din înțelegerea nevoii unei noi generații de profesioniști, care să-l poată ajuta pe copil să-și realizeze potențialul, dezvoltându-și abilitățile necesare

pentru a deveni membru activ și de succes al societății democratice, capabil să se autoguverneze inteligent pe plan moral. Această oportunitate este în corelare cu prevederile legislației internaționale și naționale de a încuraja recunoașterea copiilor ca actori sociali încă de la începutul vieții, cu interese, capacități și vulnerabilități particulare și nevoi de protecție, îndrumându-i și sprijinindu-i în exercitarea drepturilor lor (Remarca generală 7 (2005) din Convenția ONU privind Drepturile Copilului) [2]. Tocmai aceasta și este marea provocare a procesului de educație – nu suprimarea nevoilor și nici refularea lor, ci integrarea și utilizarea acestora ca resurse stimulative pentru instruirea de nivel înalt a copilului, într-o societate bazată pe cunoaștere. Prin urmare, realizăm că pentru a ne racorda în educație la rigorile spațiului internațional, devine importantă intervenția formativ-educativă dirijată – accesul, relevanța și competitivitatea demersurilor implementate.

Timpurile se schimbă și aceste schimbări trebuie luate în calcul, în contextul democratizării societății. Ne vor ajuta tehnologiile avansate, care promovează demnitatea, autonomia și inițiativa, responsabilitatea, sentimentul de individualitate și identitate. Mai mult, putem înțelege din rezultatele cercetărilor științifice că perioada preșcolară este momentul potrivit pentru a începe dezvoltarea, cultivarea, pe termen lung, a unor astfel de calități. Optimizarea treptei începătoare a învățământului pe dimensiunea spiritual-morală este doar una dintre abordările pe care ni le propunem. Pe fundalul sfidării sferei valorilor morale și spirituale ale generațiilor, este foarte importantă această preocupare pedagogică. Se impune stimularea nevoilor primare care determină starea de bine a copilului (*nevoile fizice, nevoia de afecțiune, căldură și sensibilitate, nevoia de siguranță, claritate și continuitate, nevoia de recunoaștere și afirmare, nevoia de a-și experimenta capacitățile personale*), astfel încât să nu rămână în afara atenției „*nevoia de căutare a sensului lucrurilor și valorilor acestora* – a se simți o persoană „bună”, utilă, conectată cu semenii și cu lumea” [3, pp. 11-13].

Astăzi încă mai există situații care subminează încrederea specialiștilor. Rolul profesorului în ghidarea copilului pe dimensiunea vieții spiritual-morale este neglijat de școala tradițională actuală (și de multe școli inovatoare). Lăsat de unul singur, copilul rareori reușește să se descurce în acest domeniu complicat pentru el. Un impediment este dominantă paradigmei etico-normative a intervențiilor educative, care percepe procesul de formare a conștiinței morale a discipolilor ca pe un rezultat direct și imediat al acțiunilor didactice și educative. Se ratează șansa mobilizării mecanismelor psihologice, a condițiilor de realizare a inițiativei proprii a copilului, în scopul asigurării orientării acesteia spre sensul și valorile morale. În consecință, apar discrepanțe dintre nivelul „verbal” și cel „real” al comportamentului. Pentru a rezolva problemele amintite, avem nevoie de o nouă abordare, noi modalități, un nou limbaj pedagogic, dar și de o nouă metodă care ar putea favoriza schimbarea spre bine a situației.

Studiul nostru *A Vedea cu Inima* dezvoltă o teorie și o metodă pedagogică în corespundere cu necesitățile societății și ale personalității, pentru a face față provocărilor actuale și viitoare în sfera spiritual-morală. Construit la intersecția dintre mai multe științe (filozofie, etică, psihologie, pedagogie, valeologie), acest model educațional s-a fructificat într-un demers destinat copiilor cu vârsta cuprinsă între 5-6 și 10-11-12 ani.

Astăzi noi avem o alternativă la ceea ce era anterior – o nouă concepție de ajustare a ansamblului de intervenții formativ-educative, care asigură posibilitatea educatorului-învățător

de a lucra operând cu discursuri inteligente, pornind de la practică, de la însăși viața copilului. Ceea ce face noua concepție cu adevărat importantă este filozofia strategică, fapt care ne permite să o percepem ca pe un motiv, pentru reconsiderarea pozițiilor depășite ale modelului tradițional și promovarea schimbării de calitate în domeniul învățământului ciclurilor preșcolar și primar.

Noutatea constă în faptul că acțiunile instructiv-educative se focalizează nu pe scopul îngust, limitat de formare a unor elemente separate ale conștiinței morale a copiilor (norme, reguli, abilități etc.), ci pe tabloul general al mecanismului de conștientizare a valorii morale a unui act, în baza reperelor esențiale ale idealului social-semnificativ. Ideea este că noi luăm modelul mental, argumentat din punct de vedere moral, de interacțiune a conștiinței și auto-conștiinței și organizăm, în mod special, însușirea acestuia. Finalitatea preconizată este absorbția schemei logico-verbale de judecată morală de către copil în calitate de instrument și criteriu de interpretare a sensului moral al acțiunilor proprii și străine și angajamentul liber în realizarea practică a comportamentului respectiv.

Putem înțelege relevanța strategiei de lungă durată a Noii paradigme, care permite să punem începutul conștiințiozității morale a omului în creștere, compatibilă cu criteriile idealului moral. Suntem martorii unui salt important în dezvoltarea teoriei și tehnicii de predare, care creează posibilitatea de a lucra, în sensul renașterii idealurilor spirituale, morale de judecată și de comportament a subiectului – obiectiv de cea mai mare semnificație în condițiile democratizării societății.

Având o nouă concepție, a fost nevoie și de o nouă tehnologie, modalitate de a o realiza. Această nouă concepție presupunea folosirea unor instrumente moderne, care generează o energie suplimentară, în vederea stimulării moralității și spiritualității discipolilor. Noua tratare trebuia să-l stimuleze pe copil din punct de vedere intelectual, impulsionând deschiderea lui către ceilalți, către lumea exterioară și contopirea cu ea. Prin urmare, se instaurează o „punte” de legătură între lumea interioară fină a unui copil și cea exterioară, reclamând alte norme, valori, reguli de teorie și metodă pedagogică.

Caracteristicile de bază ale noului demers [5], abordate din perspectiva transformărilor sociale actuale, evocă opțiunile noastre pentru sprijinirea copilului în a deveni un membru responsabil al societății, a-și dezvolta un sentiment de empatie și grijă pentru alții, a dobândi abilități de a-și forma, exprima, justifica opiniile, în mod special, pe filiera moralității, a asculta cu respect și a manifesta toleranță față de opiniile altora, a se autoguverna în mod inteligent pe plan moral.

Cercetarea noastră ne-a ajutat să introducem tehnici îmbunătățite, în acest sens, și rezultatele ne-au demonstrat efecte reale pentru creșterea gradului de conștientizare a calității morale a acțiunilor copiilor din grupele experimentale, comparativ cu ale celor din grupele de control. Mai mult, în contrast cu ariditatea, cu insuficiența de emotivitate în procesul de învățământ, dispunem de tehnici specifice de îmbunătățire și utilizare a abilităților emoționale ale discipolilor, încorporându-le inteligent în comunicarea cu ceilalți, în modul de a raționa problemele etice, de a judeca și a se comporta.

Însăși existența unor noi tehnici, focalizate pe moralitate și spiritualitate, deschide noi orizonturi pentru inovații și creativitate, elaborări de calitate pentru practicieni în domeniul

respectiv. Noi cunoaștem paradigma educației tradiționale, care scoate în prima linie a discursului pedagogic conformarea la normele de comportament etico-moral. Noua optică de dezvoltare a tehnicii pedagogice, în proiectul nostru, se concentrează pe organizarea integrată a resurselor și a sarcinilor didactice în trei direcții:

Prima: însușirea cunoștințelor sistemice privind valoarea morală a unei acțiuni, modul justificat din punct de vedere social de cumpănire a acesteia.

A doua: stăpânirea procesului integru de conștientizare a comportamentului în baza reperelor idealului social-semnificativ.

A treia: consolidarea modului de judecată morală competentă, în curs de asimilare în analiza și evaluarea acțiunilor altora și ale sale față de ceilalți.

Astăzi noi cunoaștem că promovarea inovării, pe dimensiunea stimulării spiritualității și a moralității copiilor, tinde spre modelul de „școală inovativă” invocând un ansamblu de priorități remarcabile:

- concentrare pe autorealizarea individului, pe valorizarea potențialului său de dezvoltare;
- intervenție de natură sistemică, integrând componentele cognitiv-rațională, emoțional-afectivă, volitiv-practică ale personalității în evoluție;
- optimizarea conexiunilor gestionării programului inovator, bazat pe competențe, pe obiective, pe principii adaptate la sistemul pedagogic formativ, în contextul realizării programei generale a instituției educative;
- respectarea principiilor proprii unei pedagogii de calitate;
- promovarea culturii dezvoltării personale și profesionale a partenerilor implicați în cadrul larg al pedagogiei, centrate pe copil, interactive, orientate spre spiritul și valorile morale universale.

Aceste repere nominalizate au semnificația caracteristicilor unui „management al calității”, determinând, în ultimă instanță, standardele de excelență pentru promovarea culturii conștientizării responsabilității morale a copiilor. Prin urmare, reconceptualizarea discursului în contextul noii platforme științifice implică un nivel mai avansat de măiestrie profesională, o echipă bine pregătită, cu viziune largă și gândire sistemică.

Practica ne-a sugerat, de asemenea, că schimbarea de calitate solicită voință în implementarea noii paradigme, în perspectiva satisfacerii necesităților specifice ale instituției de învățământ de a face față provocărilor timpului.

Avem nevoie de profesioniști și colective pedagogice, capabili să se auto-mobilizeze, în vederea atingerii obiectivelor instruirii, inspirându-se, însufletindu-se pentru un efort permanent și de durată, în realizarea activității planificate. Aceștia sunt profesioniștii competenți ai secolului XXI, care înțeleg și știu să interpreteze schimbările, relațiile interpersonale și de colaborare, valorizând într-o mult mai mare măsură, decât în trecut, cunoașterea, spiritul inovator.

Înțelegerea specificului momentului și relevanța problematicii acestui studiu ne-au inspirat ideea unei oferte de suport științifico-metodologic, pentru pregătirea profesioniștilor în vederea administrării inovării. Această inițiativă s-a fructificat în formula unui proiect cu genericul *Templul moralității – Profesionist - 21 (TeMP-21)*.

Scopul general al proiectului: facilitarea accesului actualilor și viitorilor profesioniști în domeniu la informația modernă privind condițiile și modalitățile de amplificare a im-

pactului moral și spiritual al învățământului la treapta inițială, cuprinzând vârsta preșcolară și școlară primară a unui copil.

S-a pornit de la ipoteza: Dacă vor fi asigurate condițiile favorabile unei stabilizări a individului, care să-i permită să acționeze în împrejurări specifice conform criteriilor idealului moral, să dobândească autonomie, această îi va permite să devină capabil și motivat pentru a-și subordona acțiunile principiilor morale – calități inseparabile existenței și dezvoltării unor relații sociale corecte.

Ideea constă în a focaliza educația pe ceea ce este personal, omenesc în copil (gândire, simțire, voință, aptitudini), canalizat, în mod special, spre zona vieții spirituale și morale a omului în creștere. Încercăm (pe cât se va reuși) să plasăm în centrul procesului pedagogic Personalitatea, viitorul cetățean, pe care îl vrem deștept, dar și cu un suflet nobil, liber în cuget și în simțiri, capabil să devină stăpân pe destinul său și pe țara sa.

Fundamentul științifico-metodologic al Proiectului s-a constituit în baza generalizării rezultatelor căutărilor noastre de durată, cu referință la posibilitățile stimulării sferei moralității copilului. Realizate în spiritul celor mai recente evoluții ale gândirii pedagogice, aceste căutări s-au materializat în formula unui sistem model de formare a generalizărilor morale și a conștientizării calității morale a actelor în baza reperelor universale, accesibile preșcolarului și elevului mic.

Cunoaștem că în acest domeniu problemele sunt mari, dar există și soluții. Noi propunem una dintre ele, cu rezultate garantate. Ea presupune construirea și punerea în practică a unui demers, ajustat în mod specific, orientat spre facilitarea abilităților copilului de a încorpora inteligența emoțională în mecanismul de conștientizare competentă a sensului moral al faptelor. Aceasta va contribui, în ultimă instanță, la constituirea unui mod de gândire justificat din punct de vedere moral, care îl va ajuta pe copil să determine valoarea morală autentică a acțiunilor proprii și a celorlalți, auto-stimulându-și angajamentul interior de aplicare a acestora în practica vieții de zi cu zi. Valorificarea acestei strategii, începând cu treapta inițială a învățământului, apare ca o necesitate stringentă, determinată de tendințele principale în dezvoltarea societății contemporane.

Referințe bibliografice:

1. Codul Educației al Republicii Moldova (2014) [citat 02 aprilie 2015]. Disponibil: <http://lex.justice.md/md/355156/>
2. Convenția ONU privind Drepturile Copilului [citat 02 aprilie 2015]. Disponibil: http://www.unicef.org/moldova/CRC_RO.pdf
3. *Definiția ISSA a pedagogiei de calitate: Cum aplicăm teoria în practică*: Ghid pentru promovarea principiilor unei pedagogii de calitate. Progr. Educațional Pas cu Pas. – Chișinău. Epigraf, 2013 (F.E.-P. „Tipografia Centrală”) – 216 p.
4. ZOLOTARIOVA, Elena *A Vedeă cu Inima. Manual-suport pentru promovarea reperelor spiritual-morale în practica învățământului modern*. Vol. I-II – Chișinău: SA „Tipografia Reclama”, 2014 („Tipografia Reclama”). – 400 p. – (Biblioteca „Meșterul Manole”)
5. ЗОЛОТАРЕВ, Елена *К вершинам нравственности. Системная модель инновационного образования*. – К.: SA „Типografia Reclama”, 2012. – 344p. (Biblioteca „Meșterul Manole”)
6. ЛЕОНТЬЕВ, А. Н. *Сборник статей / А. Н. Леонтьев* – М.: Изд. Дом Шалвы Амонашвили 2004. – 224 с. (Антология гуманной педагогики)